

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

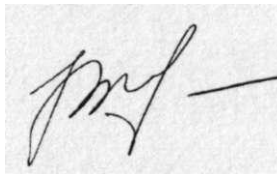
МИХАЙЛЕНКО Тетяна Вячеславівна

УДК 37.017.18

**НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ
МОЛОДІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КАНАДІ
(КІНЕЦЬ ХІХ-ХХ СТ.)**

13.00.01 - „Загальна педагогіка та історія педагогіки”

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ - 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) АПН України Євтух **Микола** Борисович, Академія педагогічних наук України, академік-секретар відділення педагогіки і психології вищої школи, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Руснак Іван Степанович**, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової освіти, м. Чернівці;

кандидат педагогічних наук **Заячук Юлія Дмитрівна**, Львівський національний університет імені Івана Франка, доцент кафедри загальної та соціальної педагогіки, м. Львів.

захист відбудеться „7,, березня 2008 р. о 14 год. годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.001.16 в Київському національному університеті Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, аудиторія 314.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, аудиторія 12.

Автореферат розісланий „5,, лютого 2008 року

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

А.М. Москаленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Своєрідність історичного етапу, який переживає Україна, процеси державотворення, пов'язані зі становленням громадянського суспільства, передбачають істотну трансформацію світоглядних орієнтацій, прагнення інтеграції у світовий економічний, політичний, інформаційний і культурний простір. Визначення стратегічних напрямів освіти в Україні, національного виховання як одного з головних пріоритетів освіти, її органічної складової, сприяє утвердженню національної ідеї, національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу і водночас оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями.

У процесі досягнення своїх геополітичних інтересів Україна як поліетнічна держава має примножувати соціальні, політичні, культурні, освітні, екологічні здобутки, забезпечуючи зростання добробуту та культури своїх громадян. Саме таку мету ставлять і багато українців, які проживають за межами рідної країни. З цього погляду особливої уваги заслуговує українська діаспора в Канаді, яка вважається найбільш численною й має одну з найбільш розвинених інфраструктур. Упродовж століття тут склалася своєрідна національно самобутня система освіти й виховання підрастаючого покоління із загальнолюдськими та власними творчими напрацюваннями. Досвід національного виховання молоді української діаспори в Канаді, формування її національної самосвідомості, національної культури може бути використаним у сучасній Україні.

У 80-90-х роках ХХ ст. і особливо на початку ХХІ ст. активізувалися дослідження української діаспори в Канаді. Вітчизняні і зарубіжні науковці Б. Білаш, Г. Бигар, В. Євтух, Ю. Заячук, А. Горохович, О. Ковальчук, Ф. Заставний, Ю. Макар, О. Палійчук, С. Романюк, І. Руснак, О. Сич, В. Трощинський, А. Шлепаков та інші висвітлили важливі аспекти життя та діяльності канадських українців, розвиток системи їх освіти й виховання в період, який досліджується в нашій дисертаційній роботі. Важливі факти для вивчення деяких питань з історії життя українського народу в Канаді містять праці канадських учених та педагогів Б. Білаша, І. Боднарчука, М. Боровика, М. Іванчука, П. Кравчука, М. Лупула, М. Марунчака, І. Огієнка, Д. Прокопа, Ю. Стечишина, В. Чумера та ін. Особливості та значення виховної роботи з молодими поколіннями українців, які набули значущості в умовах еміграції, розглядалися в працях Т. Алексеєнко, Ю. Ждановича, Я. Луцького, Б. Савчука, О. Сича, Ю. Старосольського.

Цінність для нашого дослідження становлять праці з історії української культури (Д. Антонович, М. Грушевський, Д. Дорошенко, М. Марунчак, М. Семчишин); праці з історії освіти й педагогічної думки (А. Алексюк, Л. Баїк,

М. Грищенко, С. Золотухіна, М. Євтух, В. Кремінь, В. Кравець, В. Майборода, А. Марушкевич, Б. Мітюрів, В. Смаль, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін.); з історії, теорії і практики навчання й виховання (С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Лещенко, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Є. Федуняк, Г. Філіпчук).

Аналіз наукової літератури дає підстави для висновку про те, що питання національного виховання молоді української діаспори в Канаді впродовж усієї її історії ще не було предметом спеціального дослідження.

Актуальність і стан рівня дослідженості проблеми, доцільність її розробки з метою впровадження в систему національної освіти і виховання в Україні зумовили вибір теми нашого дисертаційного дослідження: *"Національне виховання молоді української діаспори в Канаді (кінець XIX-XX ст.)"*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової роботи кафедри педагогіки Київського національного лінгвістичного університету "Дослідження проблем удосконалення системи підготовки вчителя, вихователя у вищій школі в контексті досягнень національної та світової педагогічної науки і освіти" (державний реєстраційний номер 0103Ш000919). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 4 від 29.11.1999 р.) й уточнена 24.02.2003 р. (протокол № 7) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 3 від 30.03.2004 р.).

Мета дослідження: проаналізувати мету, зміст, форми і засоби національного виховання молоді української діаспори в Канаді (кінець XIX-XX ст.) для використання в системі освіти й виховання в Україні та в інших країнах, де проживають етнічні українці.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання дослідження:

- здійснити аналіз передумов зародження й розвитку національного виховання молодого покоління української діаспори в Канаді;
- розкрити зміст національного виховання української молоді діаспори в Канаді (кінець XIX-XX ст.);
- охарактеризувати основні шляхи реалізації родинно-сімейного національного виховання молоді української діаспори в Канаді;
- виявити особливості національного виховання молоді української діаспори в системі державного шкільництва Канади;
- розкрити роль і значення молодіжних, громадських та релігійних організацій у національному вихованні молодого покоління українців діаспори в Канаді протягом досліджуваного періоду.

Об'єкт дослідження: національне виховання етнічних українців у канадському суспільстві.

Предмет дослідження: зміст та шляхи реалізації національного виховання молоді української діаспори в Канаді (кінець XIX-XX ст.).

Хронологічними межами дослідження є кінець ХГХ-ХХ ст. Визначення нижньої межі зумовлено початком імміграції українців до Канади (1891 р.). Верхня межа ґрунтується на громадсько-політичних та економічних змінах, які відбувалися в Україні в кінці ХХ ст. і вплинули на громадсько-соціальну активність української діаспори в Канаді.

Методологічною основою дослідження є філософські положення теорії наукового пізнання; положення про взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ об'єктивної дійсності і необхідності їх вивчення в конкретних історичних умовах; єдність часткового і загального; системний підхід як методологічний спосіб пізнання фактів і процесів, згідно з якими людина розглядається як національно орієнтована та національно визначена особистість в полікультурному просторі; загальнонаукові принципи історизму, науковості, цілісності та об'єктивності; ідеї гуманізації виховання, національного та загальнолюдського підходів.

Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети використовувалися такі **методи дослідження** - теоретичні: аналіз і синтез; порівняльно-зіставний, структурний, історико-ретроспективний, біографічний аналіз, що дало змогу виявити і узагальнити дослідницькі матеріали з проблеми національного виховання молоді українського походження в Канаді; хронологічний метод дав можливість розглянути тему дослідження в динаміці, змінах і часовій послідовності.

Джерельну базу дослідження складають збірники нормативних документів, суспільно-політична і педагогічна преса, в тому числі етнічна преса канадських українців, довідково-бібліографічна, епістолярно-мемуарна література, науково-етнографічні матеріали, історико-педагогічні дослідження, монографії, статті, матеріали наукових конференцій, в яких розглядаються різні аспекти розбудови життя і діяльності української громади в Канаді; наукові праці, які розкривають педагогічні, філософські, соціальні, психологічні аспекти виховання і розвитку особистості. Цінний матеріал для проведеного дослідження було зібрано в ході вивчення інформаційних матеріалів Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної парламентської бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, Наукової бібліотеки Інституту психології імені Г. Костюка АПН України, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАН України, діаспорної бібліотеки у м. Львові.

Наукова новизна і теоретичне значення дисертаційного дослідження полягають у тому, що *вперше* розкрито зміст та шляхи реалізації національного виховання молоді української діаспори в Канаді (кінець XIX-XX ст.); визначено особливості різних складових національного виховання як головних чинників збереження національної свідомості молодого покоління українців діаспори на теренах Канади; здійснено цілісний аналіз особливостей родинно-сімейного національного виховання етнічних українців у Канаді; розкрито роль та значення молодіжних, громадських і релігійних організацій в національному вихованні української молоді в Канаді. *Подальшого розвитку* дістало вивчення специфіки основних напрямів національного виховання канадських українців.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані в ході дослідження дані можна використати при розробці спецсеминарів і спецкурсів з педагогічних та історичних дисциплін, для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Систематизовані матеріали щодо змісту і шляхів реалізації ідей національного виховання молоді української діаспори в Канаді можуть використовуватися в організації виховної роботи серед українців, які проживають поза межами України в умовах іншомовного середовища. Висвітлений у дисертації досвід української діаспори в Канаді зі створення сприятливих умов для національного виховання молоді буде корисним широкому загалу вітчизняних педагогічних працівників - учителів, викладачів вищих навчальних закладів, наукових працівників, вихователів, лідерів громадських дитячих і молодіжних організацій, студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджувалися в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (довідка № 03-10/859 від 24.04.2007 р.), у Коростишівському педагогічному коледжі імені І.Я. Франка (довідка № 357 від 24.04.2007 р.). Одержані результати дисертаційного дослідження були частково використані викладачами кафедри педагогіки Кам'янець-Подільського державного університету під час викладання курсів загальної педагогіки та історії педагогіки (довідка № 20 від 3.05.2007 р). Запропоновані результати дослідження реалізовано і впроваджено на заняттях з дисципліни "Військове навчання та виховання" Військового інженерного інституту Подільського державного аграрно-технічного університету (акт реалізації результатів дисертаційної роботи від 16.04.2007 р.). Основні ідеї та положення дисертаційного дослідження обговорювалися на педагогічних радах і круглих столах у Чернівецькій спеціалізованій школі I-III ступенів № 15 (довідка № 116 від 25.04.2007 р.), у Києво-Могилянському колегіумі (довідка № 71 від 25.04.2007 р.), у гімназії № 191 імені П.Г. Тичини (довідка № 134 від 23.04.2007 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах та симпозіумі: "Просвітницька діяльність С. Русової" (м. Кам'янець-Подільський, 2006), "Духовний простір сучасного освітнього менеджменту" (Крим, 2007), "Роль театрального мистецтва у професійному розвитку особистості" (м. Київ, 2007); на всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Актуальні проблеми трансформації соціогуманітарної освіти" (м. Кам'янець-Подільський, 2003), "Актуальні проблеми вивчення мов і культур" (м. Київ, 2002), "Сучасні засоби навчання іноземних мов" (м. Ніжин, 2005), "Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні і за кордоном" (м. Житомир, 2006); на міжвузівських науково-практичних конференціях: „Європейський Союз і НАТО - випробування для України" (м. Київ, 2004), "Актуальні проблеми глобалізації" (м. Київ, 2005), а також висвітлювалися у доповідях на засіданнях кафедри педагогіки Київського національного лінгвістичного університету (2004-2007 рр.), на засіданнях кафедри № 6 Київського об'єднаного військового дипломатичного інституту (2004-2007 рр.).

Публікації. Основний зміст і результати дослідження висвітлено в 5 одноосібних публікаціях автора у провідних наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 12 додатків на 36 сторінках та списку використаних джерел, що нараховує 336 найменувань (із них 34 - іноземною мовою). Повний обсяг дисертації становить 229 сторінок, основний текст займає 165 сторінок. Текст основної частини містить 6 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обгрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, визначені мета, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі та методи дослідження, зазначено методологічну основу, схарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено відомості апробації одержаних результатів дослідження.

У першому розділі - „Генезис української спільноти в Канаді як фактор розвитку національного виховання українців" - визначено передумови зародження і розвитку національного виховання молоді української діаспори в Канаді; охарактеризовано специфіку національного виховання молоді української діаспори, розглянуто українську мову як важливий компонент національного виховання українських діаспоритів.

Аналіз джерельної бази дослідження дав можливість з'ясувати, що історія української еміграції до Канади поділяється на чотири періоди, започатковані

чотирма хвилями переселенського руху. Перша хвиля еміграції тривала з 1891 по 1914 роки. В ній брали участь здебільшого зубожілі маси селянства й частина міських ремісників та напівпролетарів. Кількість емігрантів першої хвилі нараховувала 171,5 тис. осіб. Провідним мотивом їх від'їзду з України були соціально-економічні проблеми.

Друга хвиля еміграції охоплювала міжвоєнний період - 20-30-ті роки ХХ століття. До селян, ремісників і напівпролетарів у другій хвилі еміграції долучалися представники інтелігенції, службовці. Чисельність емігрантів того періоду склала 70 тис. осіб. Мотивація української еміграції мала соціально-економічні та політичні причини.

Третя хвиля еміграції припадала на післявоєнний час - 40-80-ті роки ХХ століття. У третій період еміграції до Канади прибули найрізноманітніші верстви населення (робітники, службовці, інженери, вчителі, військовополонені) чисельністю 37 тис. осіб. Українські емігранти третьої хвилі залишили Україну переважно через політичні мотиви.

Четверта хвиля еміграції українців до Канади розпочалась у 90-х роках ХХ століття після проголошення незалежності України. Вона мала економічний характер, що не сприяло порозумінню її представників з іммігрантами попередніх періодів, для яких пріоритетними та важливими були розв'язання політичних проблем і впровадження національних ідей у молодій незалежній державі. Еміграція складалася переважно з науково-технічної інтелігенції (за цей час виїхало майже 30 тис. осіб). Загальна кількість емігрантів з України, які залишили рідну землю й оселилися в Канаді, становила понад 300 тис. осіб.

Уряд Канади сприяв українській імміграції. Це, у свою чергу, створило підстави для формування тут однієї з найбільших за чисельністю українських діаспор у світі. Крім того, в Канаді згодом виникла низка громадських організацій, які допомагали своїм співвітчизникам у полегшенні процедури, пов'язаної з імміграцією, а також працевлаштуванням, оселенням та адаптацією до умов життя в новому суспільстві. Як свідчать статистичні дані, найбільший приріст населення в українській етнічній групі припадає на перший період еміграції. Дві наступні хвилі масової еміграції значно поступаються за чисельністю першій. Така ситуація з приростом української етнічної групи пояснюється зменшенням кількості емігрантів із західноукраїнських земель і фактичним припиненням еміграції з інших частин України.

Проаналізовані статистичні звіти свідчать, що українські переселенці, які прибули до Канади наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст., склали основу української етнічної групи Канади і заснували етнічно однорідні поселення українців у провінціях Альберта, Саскачеван, Манітоба.

Українські іммігранти прагнули зберегти свою національну самобутність, культурні й побутові особливості життя та національного виховання підростаючого покоління. Локальне поселення українських іммігрантів сприяло

збереженню етнічної самобутності, вихованню дітей у національному дусі, сповільненню процесів культурної та мовної асиміляції.

Завдяки зусиллям українських іммігрантів другої та третьої хвилі еміграції, які створили сприятливі умови для розвитку і становлення української спільноти в Канаді, українці зайняли належне місце в соціально-політичному, економічному та культурному житті країни. Активна політична, соціальна, освітньо-виховна діяльність етнічних українців в Канаді проявилась також у створенні системи українських шкіл, громадських та молодіжних організацій.

Представники четвертої хвилі української еміграції зробили значний внесок у зміцнення позицій української громади в канадському багатокультурному суспільстві.

Сьогодення для української етнічної групи в Канаді характеризується наростанням асиміляційних тенденцій, наслідком яких є зниження зацікавленості своєю національною культурою і мовою серед певної частини етнічної спільноти. І все ж маємо підстави стверджувати, що попри всі випробування долі канадські українці зберегли самобутність національного виховання підростаючого покоління і продовжують успішно впроваджувати його в нових умовах.

Теоретичними засадами національного виховання українців у Канаді є ідеї Г. Ващенка, В. Голубничого, А. Горохович, І. Гончаренка, Н. Григоріва, М. Ломацького, М. Марунчака, П. Понятенка, Ю. Стечишина, О. Яремченка.

Національне виховання канадських українців забезпечує збереження національної свідомості представників української спільноти, сприяє впровадженню національної ідеї українства та особливих ознак українського національного характеру в життя сучасного полікультурного суспільства Канади.

Вивчення головних компонентів національної свідомості українців, зокрема, *етнічної ідентичності, національного іміджу, національної ідеї, національного менталітету і характеру українського етносу*, розкриває особливості виховання національно свідомих та національно активних особистостей, що складає основу національного виховання дітей і молоді української діаспори в Канаді (Ю. Бромлей, А. Горохович, Д. Донцов, П. Ковалевський, П. Кушнер, В. Липинський, В. Трошинський, А. Шевченко, О. Воловина). Національне виховання молоді української діаспори базується на реалізації виховного ідеалу канадських українців, який включає в себе виховання людини з активною громадянською позицією, вірної етнонаціональним і духовним цінностям українського народу. Через реалізацію виховного ідеалу української спільноти в Канаді, збереження виховних традицій української нації та впровадження їх у життя забезпечується саме адаптація, а не асиміляція діаспорних українців до умов життя на канадській землі, а також їх готовність до співпраці з представниками інших етнічних груп. Національне

чотирма хвилями переселенського руху. Перша хвиля еміграції тривала з 1891 по 1914 роки. В ній брали участь здебільшого зубожілі маси селянства й частина міських ремісників та напівпролетарів. Кількість емігрантів першої хвилі нараховувала 171,5 тис. осіб. Провідним мотивом їх від'їзду з України були соціально-економічні проблеми.

Друга хвиля еміграції охоплювала міжвоєнний період - 20-30-ті роки ХХ століття. До селян, ремісників і напівпролетарів у другій хвилі еміграції долучалися представники інтелігенції, службовці. Чисельність емігрантів того періоду склала 70 тис. осіб. Мотивація української еміграції мала соціально-економічні та політичні причини.

Третя хвиля еміграції припадала на післявоєнний час - 40-80-ті роки ХХ століття. У третій період еміграції до Канади прибули найрізноманітніші верстви населення (робітники, службовці, інженери, вчителі, військовополонені) чисельністю 37 тис. осіб. Українські емігранти третьої хвилі залишили Україну переважно через політичні мотиви.

Четверта хвиля еміграції українців до Канади розпочалась у 90-х роках ХХ століття після проголошення незалежності України. Вона мала економічний характер, що не сприяло порозумінню її представників з іммігрантами попередніх періодів, для яких пріоритетними та важливими були розв'язання політичних проблем і впровадження національних ідей у молодій незалежній державі. Еміграція складалася переважно з науково-технічної інтелігенції (за цей час виїхало майже 30 тис. осіб). Загальна кількість емігрантів з України, які залишили рідну землю й оселилися в Канаді, становила понад 300 тис. осіб.

Уряд Канади сприяв українській імміграції. Це, у свою чергу, створило підстави для формування тут однієї з найбільших за чисельністю українських діаспор у світі. Крім того, в Канаді згодом виникла низка громадських організацій, які допомагали своїм співвітчизникам у полегшенні процедури, пов'язаної з імміграцією, а також працевлаштуванням, оселенням та адаптацією до умов життя в новому суспільстві. Як свідчать статистичні дані, найбільший приріст населення в українській етнічній групі припадає на перший період еміграції. Дві наступні хвилі масової еміграції значно поступаються за чисельністю першій. Така ситуація з приростом української етнічної групи пояснюється зменшенням кількості емігрантів із західноукраїнських земель і фактичним припиненням еміграції з інших частин України.

Проаналізовані статистичні звіти свідчать, що українські переселенці, які прибули до Канади наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст., склали основу української етнічної групи Канади і заснували етнічно однорідні поселення українців у провінціях Альберта, Саскачеван, Манітоба.

Українські іммігранти прагнули зберегти свою національну самобутність, культурні й побутові особливості життя та національного виховання підрастаючого покоління. Локальне поселення українських іммігрантів сприяло

збереженню етнічної самобутності, вихованню дітей у національному дусі, сповільненню процесів культурної та мовної асиміляції.

Завдяки зусиллям українських іммігрантів другої та третьої хвилі еміграції, які створили сприятливі умови для розвитку і становлення української спільноти в Канаді, українці зайняли належне місце в соціально-політичному, економічному та культурному житті країни. Активна політична, соціальна, освітньо-виховна діяльність етнічних українців в Канаді проявилась також у створенні системи українських шкіл, громадських та молодіжних організацій.

Представники четвертої хвилі української еміграції зробили значний внесок у зміцнення позицій української громади в канадському багатокультурному суспільстві.

Сьогодні для української етнічної групи в Канаді характеризується наростанням асиміляційних тенденцій, наслідком яких є зниження зацікавленості своєю національною культурою і мовою серед певної частини етнічної спільноти. І все ж маємо підстави стверджувати, що попри всі випробування долі канадські українці зберегли самобутність національного виховання підрастаючого покоління і продовжують успішно впроваджувати його в нових умовах.

Теоретичними засадами національного виховання українців у Канаді є ідеї Г. Вашенка, В. Голубничого, А. Горохович, І. Гончаренка, Н. Григорієва, М. Ломацького, М. Марунчака, П. Понятенка, Ю. Стечишина, О. Яремченка.

Національне виховання канадських українців забезпечує збереження національної свідомості представників української спільноти, сприяє впровадженню національної ідеї українства та особливих ознак українського національного характеру в життя сучасного полікультурного суспільства Канади.

Вивчення головних компонентів національної свідомості українців, зокрема, *етнічної ідентичності, національного іміджу, національної ідеї, національного менталітету і характеру українського етносу*, розкриває особливості виховання національно свідомих та національно активних особистостей, що складає основу національного виховання дітей і молоді української діаспори в Канаді (Ю. Бромлей, А. Горохович, Д. Донцов, П. Ковалевський, П. Кушнер, В. Липинський, В. Трошинський, А. Шевченко, О. Воловина). Національне виховання молоді української діаспори базується на реалізації виховного ідеалу канадських українців, який включає в себе виховання людини з активною громадянською позицією, вірної етнонаціональним і духовним цінностям українського народу. Через реалізацію виховного ідеалу української спільноти в Канаді, збереження виховних традицій української нації та впровадження їх у життя забезпечується саме адаптація, а не асиміляція діаспорних українців до умов життя на канадській землі, а також їх готовність до співпраці з представниками інших етнічних груп. Національне

чотирма хвилями переселенського руху. Перша хвиля еміграції тривала з 1891 по 1914 роки. В ній брали участь здебільшого зубожілі маси селянства й частина міських ремісників та напівпролетарів. Кількість емігрантів першої хвилі нараховувала 171,5 тис. осіб. Провідним мотивом їх від'їзду з України були соціально-економічні проблеми.

Друга хвиля еміграції охоплювала міжвоєнний період - 20-30-ті роки ХХ століття. До селян, ремісників і напівпролетарів у другій хвилі еміграції долучалися представники інтелігенції, службовці. Чисельність емігрантів того періоду склала 70 тис. осіб. Мотивація української еміграції мала соціально-економічні та політичні причини.

Третя хвиля еміграції припадала на післявоєнний час - 40-80-ті роки ХХ століття. У третій період еміграції до Канади прибули найрізноманітніші верстви населення (робітники, службовці, інженери, вчителі, військовополонені) чисельністю 37 тис. осіб. Українські емігранти третьої хвилі залишили Україну переважно через політичні мотиви.

Четверта хвиля еміграції українців до Канади розпочалась у 90-х роках ХХ століття після проголошення незалежності України. Вона мала економічний характер, що не сприяло порозумінню її представників з іммігрантами попередніх періодів, для яких пріоритетними та важливими були розв'язання політичних проблем і впровадження національних ідей у молодій незалежній державі. Еміграція складалася переважно з науково-технічної інтелігенції (за цей час виїхало майже 30 тис. осіб). Загальна кількість емігрантів з України, які залишили рідну землю й оселилися в Канаді, становила понад 300 тис. осіб.

Уряд Канади сприяв українській імміграції. Це, у свою чергу, створило підстави для формування тут однієї з найбільших за чисельністю українських діаспор у світі. Крім того, в Канаді згодом виникла низка громадських організацій, які допомагали своїм співвітчизникам у полегшенні процедури, пов'язаної з імміграцією, а також працевлаштуванням, оселенням та адаптацією до умов життя в новому суспільстві. Як свідчать статистичні дані, найбільший приріст населення в українській етнічній групі припадає на перший період еміграції. Дві наступні хвилі масової еміграції значно поступаються за чисельністю першій. Така ситуація з приростом української етнічної групи пояснюється зменшенням кількості емігрантів із західноукраїнських земель і фактичним припиненням еміграції з інших частин України.

Проаналізовані статистичні звіти свідчать, що українські переселенці, які прибули до Канади наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст., склали основу української етнічної групи Канади і заснували етнічно однорідні поселення українців у провінціях Альберта, Саскачеван, Манітоба.

Українські іммігранти прагнули зберегти свою національну самобутність, культурні й побутові особливості життя та національного виховання підрастаючого покоління. Локальне поселення українських іммігрантів сприяло

збереженню етнічної самобутності, вихованню дітей у національному дусі, сповільненню процесів культурної та мовної асиміляції.

Завдяки зусиллям українських іммігрантів другої та третьої хвиль еміграції, які створили сприятливі умови для розвитку і становлення української спільноти в Канаді, українці зайняли належне місце в соціально-політичному, економічному та культурному житті країни. Активна політична, соціальна, освітньо-виховна діяльність етнічних українців в Канаді проявилась також у створенні системи українських шкіл, громадських та молодіжних організацій.

Представники четвертої хвилі української еміграції зробили значний внесок у зміцнення позицій української громади в канадському багатокультурному суспільстві.

Сьогодення для української етнічної групи в Канаді характеризується наростанням асиміляційних тенденцій, наслідком яких є зниження зацікавленості своєю національною культурою і мовою серед певної частини етнічної спільноти. І все ж маємо підстави стверджувати, що попри всі випробування долі канадські українці зберегли самобутність національного виховання підрастаючого покоління і продовжують успішно впроваджувати його в нових умовах.

Теоретичними засадами національного виховання українців у Канаді є ідеї Г. Ващенко, В. Голубничого, А. Горохович, І. Гончаренка, Н. Григорієва, М. Ломацького, М. Марунчака, П. Понятенка, Ю. Стечишина, О. Яремченка.

Національне виховання канадських українців забезпечує збереження національної свідомості представників української спільноти, сприяє впровадженню національної ідеї українства та особливих ознак українського національного характеру в життя сучасного полікультурного суспільства Канади.

Вивчення головних компонентів національної свідомості українців, зокрема, *етнічної ідентичності, національного іміджу, національної ідеї, національного менталітету і характеру українського етносу*, розкриває особливості виховання національно свідомих та національно активних особистостей, що складає основу національного виховання дітей і молоді української діаспори в Канаді (Ю. Бромлей, А. Горохович, Д. Донцов, П. Ковалевський, П. Кушнер, В. Липинський, В. Трошинський, А. Шевченко, О. Воловина). Національне виховання молоді української діаспори базується на реалізації виховного ідеалу канадських українців, який включає в себе виховання людини з активною громадянською позицією, вірної етнонаціональним і духовним цінностям українського народу. Через реалізацію виховного ідеалу української спільноти в Канаді, збереження виховних традицій української нації та впровадження їх у життя забезпечується саме адаптація, а не асиміляція діаспорних українців до умов життя на канадській землі, а також їх готовність до співпраці з представниками інших етнічних груп. Національне

виховання створює умови для формування гармонійно розвинених, самодостатніх особистостей серед молодого покоління українців, що в майбутньому дає їм можливість зайняти гідну позицію в політичному та соціально-культурному житті Канади.

Аналіз джерельної бази дослідження засвідчує, що національне виховання української молоді в діаспорі здійснюється за такими напрямками: *патріотичне, релігійне, громадянське, моральне, естетичне* виховання. Кожен з них сприяє створенню умов для збереження національної свідомості української етнічної групи, виховання національної гідності і поваги до свого народу, протистояння асиміляційним процесам і збереження культурних та духовних цінностей української нації в умовах діаспори. Враховуючи головний виховний ідеал української етнічної групи в Канаді, зокрема, виховання активного громадянина, який би шанував пам'ять історичної батьківщини, провідними і важливими складовими національного виховання є патріотичне та релігійне виховання.

Патріотичне виховання молоді української діаспори передбачає виховання етнонаціонального патріотизму, засвоєння певної системи цінностей, яка забезпечує любов до історичної батьківщини, культури і народних традицій. Водночас воно сприяє формуванню високого рівня культури міжетнічного та міжнаціонального спілкування, гармонійного співіснування в багатокультурному суспільстві Канади.

Основою релігійного виховання української молоді в Канаді є духовні цінності і християнська мораль, які відіграють значну роль у збереженні духовного світу українського народу та його національної ідентичності в умовах еміграції.

Особливої уваги в дослідженні відведено проблемі збереження української мови серед діаспорних українців. Відомим є той факт, що саме рідна мова виступає тим консолідуючим елементом у житті багатьох представників української діаспори в Канаді, який запобігає їх повному розчиненню в сучасному багатокультурному канадському суспільстві. Українська мова забезпечує самоідентифікацію канадських українців, вираження своєї етнонаціональної приналежності до української нації і сприяє впровадженню головних ідей національного виховання українців на канадській землі.

У другому розділі - **„Основні шляхи реалізації національного виховання молодого покоління української діаспори в Канаді (кінець XIX - XX ст.)”** - розкрито шляхи реалізації ідей національного виховання молоді української діаспори в Канаді досліджуваного періоду; здійснено цілісний аналіз особливостей родинно-сімейного національного виховання молоді; розкрито роль та значення молодіжних, громадських і релігійних організацій в національному вихованні молоді української діаспори в Канаді.

Українська діаспора в Канаді є значним осередком української національної культури в світі, водночас на шляху свого утвердження в полікультурному канадському суспільстві зазнала численних випробувань на здатність зберегти свою національну унікальність і неповторність. Перехід з одного культурного середовища в інше часто супроводжується культурологічним шоком, який, стосовно українських переселенців до Канади, проявився в тому, що, приїхавши до чужої країни, вони відчували себе ніби в ізоляції, і лише багата культурна спадщина рідного народу, яку вони плекали і зберігали на побутовому рівні, допомогла адаптуватися до нових умов життя.

У ході дисертаційного дослідження встановлено, що українська етнічна група Канади зберегла свою національну культуру, мову, традиції, звичаї й обряди завдяки впровадженню в життя різноманітних форм та методів національного виховання дітей і молоді з урахуванням ментальності українського народу. Науковці, культурні діячі української діаспори для реалізації завдань національного виховання вважали за доцільне об'єднати зусилля родини, школи, громадських, молодіжних та релігійних організацій, тощо.

Теоретичний аналіз проблеми дав змогу розкрити спрямованість родинного виховання канадських українців, метою якого було прищепити любов та повагу до батьків, до близьких людей, рідного народу та представників інших етнічних груп, розкрити та збагатити духовний і творчий потенціал дітей і молоді, формувати їхню світоглядну позицію. Зберігаючи особливості побуту, трудової діяльності українського народу, відносин між людьми, родина діаспорних українців виступає головною ланкою виховання дітей і молоді в національному дусі, а батьки є першими й головними їхніми вихователями. Національне виховання в українській родині відбувається з урахуванням національних традицій, звичаїв і релігійних віросповідань української нації, а також створює сприятливі умови для запобігання повної мовної та культурної асиміляції української спільноти в Канаді.

У розділі наголошено, що метою національних родинних виховних традицій, обрнтованих в працях В. Пригорницького, О. Семенов, В. Супруненка, М. Стельмаховича, Є. Сявавко, М. Ткача є формування всебічної та гармонійно розвиненої повноцінної особистості з активною громадянською позицією, яка була б водночас національно свідомою, зацікавленою у збереженні української мови, традицій, звичаїв рідного народу та орієнтованою на плідну співпрацю з представниками інших етнічних груп, поважаючи їхні культурні цінності та надбання.

Аналіз епістолярно-мемуарної літератури (К. Антонович, В. Липинський, І. Огієнко, Д. Прокоп, П. Юзик, В. Чумер, К. Кулик та ін.) свідчить, що родина діаспорних українців забезпечує *моральний, естетичний, трудовий, фізичний* розвиток дітей і формує в них патріотичну спрямованість, громадянську

ірілість, почуття гідності та самоповаги, шанобливого ставлення до батьків і близьких людей, повагу до представників інших народів, які проживають у Канаді.

Визначено, що у збереженні національної культури і мови української діаспори в Канаді, в національному вихованні підростаючого покоління вагоме місце посідає українська школа. Рідномовне шкільництво є однією з головних ланок національного виховання молоді в Канаді (Б. Білаш, І. Боднарчук, М. Боровик, П. Волиняк, А. Господин, В. Євтух, М. Іванчук, О. Ковальчук, П. Кравчук, М. Лупул, М. Марунчак, І. Руснак, М. Чорнейко).

У соціально-економічних умовах першої доби еміграції, коли процеси адаптації та пристосування до умов життя в новій країні були найбільш складними, українські переселенці вибороли право на освіту своїх дітей рідною мовою в системі державного шкільництва Канади. Саме в цей період відбулося становлення шкільної системи канадських українців, започаткування основ навчально-виховної системи українців для збереження національної свідомості та етнічного самовизначення майбутніх поколінь українців у Канаді.

Історичні джерела свідчать, що в період з 1891 до 1916 року політика уряду Канади була орієнтована на надання дітям емігрантів освіти, причому ця освіта була обов'язковою і фінансувалася державою. Однак, державна система освіти була спрямована на повну асиміляцію українських дітей, що, безперечно, не влаштовувало українських переселенців. Асиміляційна політика урядових кіл спонукала канадських українців до створення осередків національного виховання української молоді, де були закладені основи виховної системи, яка допомогла українцям зберегти етнічну самобутність, національну свідомість та успішно інтегруватися в канадське суспільство. Тому було започатковано рідномовну систему освіти для дітей українських іммігрантів. За сторічний період становлення та розвитку українського шкільництва було створено систему дошкільних національних садочків і світличок, рідних шкіл, курсів українознавства. Головна функція цих освітньо-виховних закладів полягає не тільки в забезпеченні високого рівня українознавчої освіти дітей і молоді, але й у вихованні їх у суто українському національному дусі.

Формуванню національно свідомих особистостей серед представників молодих поколінь канадських українців сприяла наявність двомовних учителів та вихователів в українських освітньо-виховних закладах, які добре розуміли потреби саме українських дітей і молоді, спілкувалися з ними українською мовою, зберігали і впроваджували ідеї національного виховання українців. Українська молодь, яка обирає для себе шлях учителя в українській школі, має можливість навчатися в канадських університетах на курсах українознавства та факультативних курсах української мови.

Сучасний період розвитку українського шкільництва в Канаді характеризується такими тенденціями, як значна гуманізація освіти, посилення

національно-виховної спрямованості мережі освітньо-виховних закладів канадських українців; впровадження різних організаційних форм навчально-виховної діяльності та активізація виховної діяльності громадських і молодіжних організацій.

Подальший розвиток системи україномовної освіти є гарантом для канадських українців у збереженні їх етнокультурної скарбниці національних цінностей.

Дослідження канадських періодичних україномовних видань (Бюлетень Центральної управи СУМ, Записки виховника, Збірник виховно-вишкільних матеріалів, Правильник юнацтва СУМ, Програми літніх таборів для старшого юнацтва СУМ та ін.) дало змогу визначити, що одним зі шляхів національного виховання дітей і молоді канадських українців упродовж ХХ ст. є поширена система громадських та молодіжних організацій і товариств українців. Найбільш вагомими серед великої кількості громадських та молодіжних організацій і об'єднань вважаються: Конгрес Українців Канади, Українське Національне Об'єднання Канади, Товариство Український Робітничо-фермерський дім, Товариство Об'єднаних Українців Канади, Українська Скаутська Організація "Пласт", Спілка Української Молоді.

Серед форм і засобів, які активно використовуються громадськими та молодіжними організаціями канадських українців для досягнення цілей і завдань національного виховання, виділяємо такі, як: українознавчі курси, недільні школи, бібліотеки, вишкільні, виховно-відпочинкові, денні та старшо-юнацькі табори, гутірки на історичну та національну тематику, концерти, вистави та імпрези з участю дитячих і молодіжних гуртків та ансамблів, мистецькі гуртки, клуби.

Більшість матеріалу, який добирається для проведення занять на українознавчих курсах, гутірок та бесід з українською молоддю, спрямовано на вивчення історії України, її традицій та релігійних свят, ознайомлення з відомими українськими культурними та політичними діячами. Висвітлюються такі теми, як виховання пильності, сильної волі, любові до батьківщини для ознайомлення дітей і молоді української діаспори з історичними подіями рідної батьківщини на прикладах героїчних вчинків українського народу (боротьба за Київ українськими арміями 1919 року, проголошення самостійності Закарпатської України, бій під Конотопом, українська дивізія 1943-45 роки, УПА та ін.). Особлива увага приділяється вивченню життя та творчості Т. Шевченка, що сприяє національному вихованню, формуванню національної свідомості молоді української діаспори, прищепленню любові до історичної батьківщини.

Збереженню ідей національного виховання української нації та формуванню в молоді національної свідомості, патріотичної громадянської

позиції, високого політичного та культурного рівнів представників української спільноти сприяють також українські громадські та молодіжні організації.

З метою поширення ідей українства, впровадження національного виховання молоді української діаспори, створення умов для збереження любові та пошани до історичного минулого українських іммігрантів в Канаді на кошти громадських та молодіжних організацій української спільноти встановлено пам'ятники князеві Володимиру Святому, Маркіяну Шашкевичу, Тарасу Шевченку, Лесі Українці, Василю Стефанику, Івану Франку, жертвам голодомору 1933 р., жертвам Чорнобиля 1986 р.

Аналіз джерельної бази дослідження засвідчив, що Невичерпним джерелом духовної сили канадських українців є церква. Українська церква відіграє значну роль у збереженні форм і методів національного виховання українських дітей і молоді в умовах діаспори (М. Вівчарик, р Волинюк, В. Капелюшний, І. Ковальчук, В. Липківський, В. Москалець, І. Огієнко). З перших днів перебування українців в Канаді вона стала культурно-освітнім осередком збереження національного духу, національної свідомості і гідності українських іммігрантів. Протягом перебування українських переселенців у Канаді було створено такі релігійні організації, як: Братство Українців Кадиків (БУК), Ліга Українських Жінок (ЛУЖ), Українське Католицьке Юнацтво (УКЮ), Союз Українських Самостійників (СУС), Союз Українок Канади (СУК), Союз Української Молоді Канади (СУМК). Їх активна діяльність сприяє вихованню любові до історичної батьківщини, рідної мови, традицій і обрядів українського народу в молодих поколіннях канадських українців.

При українських церквах протягом досліджуваного періоду було відкрито денні, вечірні, літні або вакаційні навчальні заклади, в яких здобували освіту діти і молодь української діаспори в Канаді. Школа Української Спадщини, Рідна школа Св. Володимира, Українська Школа ім. Митрополита Андрія Шептицького (в минулому Школа Успіння Божої матері), Українська Школа ім. Митрополита Іларіона та інші - це навчально-освітні заклади, засновані при церквах, які мають півсторічну історію успішної діяльності. Головною метою подібних освітніх закладів є національне виховання дітей, збереження української мови як розмовної (хоча б під час перебування у школі), навчання українських народних традицій, популяризація народних релігійних святкувань, відродження українського мистецтва.

Національна система виховання використовує кращі здобутки церкви у вихованні патріотів рідного народу. Виховні методи українських церков забезпечують формування в молодих канадців українського походження високої тактовності, толерантності й поважного ставлення до представників різних релігійних конфесій і церковних громад.

Вивчені в ході дисертаційного дослідження матеріали надають можливість зробити такий висновок: українська церква в Канаді, впливовою

інституцією, однією з провідних функцій якої є виховна; здобутки церкви у національному вихованні молоді є справжнім багатством українського етносу, який потребує подальшого вивчення і використання.

Досягнення української діаспори в національному вихованні молоді української спільноти, збереженні національної свідомості молодих поколінь, народжених у Канаді, їх гідності є підтвердженням того, що через систему національно зорієнтованих виховних заходів представники української діаспори в Канаді спромоглися зберегти національну ідею та зорганізувати громадську сторону буття етнічних українців на канадській землі.

У суспільному житті кінця XIX-XX століття спостерігаються активні процеси гуманізації, демократизації виховання і освіти молодих поколінь, від яких реальна дійсність вимагає не тільки високого освітнього рівня, але й розвинутої національної самосвідомості. Саме національне виховання сприяє самовизначенню та ідентифікації етнічних спільнот, збереженню їхньої етнокультурної спадщини, збагаченню світової культури. Зусиллями української спільноти в Канаді створено систему національного виховання дітей і молоді, яка забезпечує збереження самобутності і неповторності культури, мови, традицій українського народу.

Узагальнення результатів проведеного дослідження дало підстави зробити такі висновки:

У дисертаційному дослідженні здійснено цілісний аналіз і всебічний розгляд змісту та основних шляхів реалізації ідей національного виховання молоді української діаспори Канади в кінці XIX-XX ст.

Опрацьовані історико-педагогічні джерела, матеріали сучасної української і зарубіжної преси, програми та нормативні документи дали можливість наголосити на актуальності й важливості проблеми національного виховання молоді української діаспори для сучасної педагогічної науки і практики. Ключовим аспектом національного виховання молоді української діаспори є: запровадження шляхів реалізації ідей національного виховання, які сприяють формуванню активного громадянина канадського суспільства (національно свідомого та зорієнтованого на національні цінності, культуру і традиції рідного народу), її духовному збагаченню, моральному і естетичному зростанню.

1. Результати дослідження підтверджують, що головними передумовами зародження й розвитку національного виховання молоді української діаспори в Канаді (кінець XIX-XX ст.) були: соціально-політичні проблеми українців на рідній землі; сприятливі умови для імміграції до Канади і створення тут української етнічної групи; локальне розселення українців на теренах Канади; бажання українських емігрантів згодом повернутися в Україну і, як наслідок цього, зберегти свою національну ідентичність і самобутність; система україномовного шкільництва; низка громадських, релігійних і молодіжних організацій, які всіляко допомагали своїм співвітчизникам адаптуватися до умов

життя в новому суспільстві, зберігали суто українські національні традиції виховання дітей і молоді.

2. У процесі дослідження виявлено, що національне виховання молоді української діаспори в Канаді має свою специфіку. Головною метою національного виховання канадських українців є досягнення виховного ідеалу, орієнтованого на формування особистості з громадянськими цінностями, високою духовною культурою, національною самосвідомістю. Мета національного виховання реалізується через призму таких виховних завдань, як: створення сприятливих умов для самореалізації та самовизначення особистості відповідно до її здібностей, суспільних і власних інтересів; збереження історичної пам'яті; формування національної свідомості і людської гідності, любові до родини, українського народу; забезпечення духовної єдності поколінь; виховання поваги до батьків, старших, культури та історії українського народу; формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови; популяризація найкращих рис українського національного характеру; формування соціально і політично активної позиції етнічної групи; забезпечення розвитку естетичних потреб і почуттів; спонукання вихованців до активної протидії виявам аморальності, бездуховності, процесам асиміляції (якщо йдеться про національне виховання української діаспори). Реалізація основних завдань і принципів національного виховання українців у Канаді здійснюється через низку пріоритетних складових, серед яких найголовнішим є виховання українського патріотизму та духовної культури.

Усі складові національного виховання дітей і молоді української діаспори забезпечують створення умов для збереження національної свідомості української етнічної групи й особливих ознак національного характеру, плекання національної гідності й самовизначення діаспорних українців, що, в свою чергу, сприяє збереженню культурно-духовних надбань української нації в умовах діаспори. Впровадження виховних традицій українців у життя сучасної української спільноти в Канаді сприяє саморозвитку молоді української діаспори, що надає їй можливість зайняти активну політичну та соціальну позицію в суспільній ієрархії держави, а також протистояти повній культурній і мовній асиміляції.

3. На основі аналізу епістолярно-мемуарної літератури, бесід із представниками української діаспори в Канаді встановлено, що метою родинно-сімейного національного виховання молоді української діаспори в Канаді є прищеплення любові та поваги до батьків, до рідних людей, до представників інших етнічних груп, розкриття духовного і творчого потенціалу дітей і молоді, формування світоглядної позиції та віросповідання, створення україномовного середовища, виховання засобами українського фольклору (пісня, казка, гра та ін.), відзначення українських національних і релігійних свят, збереження історії родоводу сім'ї у формі генеалогічного дерева, фотоальбомів, щоденників та ін.

Будучи першою і важливою ланкою виховання, українська родина в канадському суспільстві забезпечує збереження рідної української мови, національних традицій, релігійних цінностей, виховує в дітей національну свідомість і національну гідність, почуття етнічної єдності та спорідненості.

4. Вивчення історичних та педагогічних матеріалів дає підстави стверджувати, що значну роль в національному вихованні молоді української діаспори в Канаді відіграє рідномовне шкільництво. Система освіти українців у Канаді характеризується посиленням її національно-виховної спрямованості, розширенням мережі освітньо-виховних закладів (дитячі садки, рідні школи, бурси, курси українознавства, інститути), збагаченням організаційних форм виховної діяльності в суто національному дусі.

Подальший розвиток системи рідномовної освіти представників української діаспори в Канаді є запорукою для канадських українців у збереженні їхньої національної свідомості, ідентичності й етнокультурної спадщини рідного народу.

Бурхливий розвиток українського шкільництва в Канаді зумовив одну з найпекучіших проблем - брак двомовних учителів-вихователів, які б знали українську й одну з державних мов (англійську або французьку) та мали дозвіл працювати в шкільній системі Канади. Організація двомовних учительських семінарів та українських інститутів сприяє не тільки розв'язанню проблеми нестачі рідномовних учителів, а й вирішенню проблеми формування національно свідомих вихователів для навчальних закладів та культурно-просвітницьких осередків.

Позитивний вплив на підготовку і перепідготовку вчителів і вихователів для виховної системи українців у Канаді відіграло налагодження тісних стосунків з незалежною Україною, організація симпозіумів, конференцій, семінарів-практикумів, впровадження спільних проєктів, обмін досвідом у навчанні дітей української мови як за умов проживання в Україні, так і поза її межами.

5. Одним із найефективніших шляхів національного виховання молоді української діаспори упродовж ХХ ст. є діяльність розгалуженої системи громадських та молодіжних організацій і товариств українців. Найбільш впливовими для молодіжного та громадського життя української діаспори в Канаді з-поміж них були такі організації: Товариство Український Робітничо-фермерський дім, Товариство Об'єднаних Українців Канади, Конгрес Українців Канади, Українське Національне Об'єднання Канади, Українська Скаутська Організація "Пласт", Спілка Української Молоді. Для впровадження ідей національного виховання української молоді діаспори в Канаді громадські та молодіжні організації використовували різні форми і засоби, а саме: відкриття українознавчих курсів, організація діяльності вишкільних, виховно-відпочинкових, денних і старшо-юнацьких таборів, влаштування концертів,

вистав та імпрез за участю дитячих і молодіжних гуртків і ансамблів, створення мистецьких гуртків, клубів, випуск стінних газет тощо. Своєю діяльністю зазначені вище громадські та молодіжні об'єднання сприяють вихованню дітей і молоді в суто національному українському дусі, формують національну свідомість, активну громадянську позицію, високий культурний рівень української спільноти, що забезпечує зростання її ролі в політичному, соціально-культурному та громадському житті багатовекторного канадського суспільства.

З'ясовано, що важливу роль у вихованні національно свідомих і національно орієнтованих особистостей відіграють релігійні організації. Українська церква сприяє створенню поширеної системи освітньо-виховних закладів таких, як школи, курси, коледжі, вищі навчальні заклади для підготовки українських учительських та вихователських кадрів. Найкращі здобутки релігійних організацій у вихованні підростаючих поколінь використовуються українською діаспорою для впровадження національної ідеї українства в життя української етнічної громади.

Досвід національного виховання молоді української діаспори в Канаді (виховання патріотів з почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, формування національно орієнтованих особистостей з високими моральними чеснотами, громадянською зрілістю, які з любов'ю та повагою ставляться до історії та культури рідного краю, мови і традицій українського народу) може бути використаний у системі освіти України та організації виховної роботи з українцями, які перебувають поза межами своєї історичної батьківщини.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми національного виховання українсько-канадської молоді. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці тендерного підходу щод'о формування національної самосвідомості дітей і молоді української діаспори в Канаді; розробці нових інформаційних технологій національного виховання та формування позитивних стереотипів; оптимізації теорії та практики підготовки майбутніх педагогів до реалізації завдань національного виховання.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. *Михайленко Т.В.* Виникнення та розвиток українського шкільництва в Канаді // Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. зб. - Слов'янськ: ІЗМН-СДПУ, 2000. - Вип.УП. - С. 250-257.
2. *Миащенко Т.В.* Підготовка українських вчительських кадрів в Канаді на початку ХХ ст. // Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. зб. - Слов'янськ: ІЗМН-СДПУ, 2000. - Вип.ЛТП. - С. 243-252.
3. *Миащенко Т.В.* Позашкільна та позаурочна діяльність як чинник формування етнонаціональної свідомості дітей канадських українців // Теоретичні питання освіти та виховання.: Зб. наук, праць / За заг. ред.

М.Б. Євтуха, укл. О.В. Михайличенко. - К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. - Вип 7 - С. 40-44.

4. *Миащенко Т.В.* Роль українського шкільництва в Канаді у збереженні етнокультурної спадщини // Рідна школа. - 2000. - № 10. - С. 70-72.

5. *Миащенко Т.В.* Українська церква як осередок збереження національної самобутності етнічної спільноти в Канаді // Теоретичні питання культури, освіти та виховання.: Зб. наук, праць / За заг. ред. М.Б. Євтуха, укл. О.В. Михайличенко. - К.: Вид. центр КДЛУ, 2002. - Вип. 20. - С. 26-29.

АНОТАЦІЯ

Михайленко Т.В. Національне виховання молоді української діаспори в Канаді (кінець ХІХ-ХХ ст.). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - „Загальна педагогіка та історія педагогіки”. - Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичний аналіз історично обумовленої системи національного виховання молоді української діаспори в Канаді (кінець ХІХ-ХХ ст.); розкрито мету, зміст, форми і засоби національного виховання молоді української діаспори в Канаді в досліджуваній період; визначено особливості різних складових національного виховання як головних чинників збереження національної свідомості молоді української діаспори на теренах Канади; здійснено цілісний аналіз особливостей родинно-сімейного національного виховання молоді української діаспори в Канаді; розкрито роль та значення молодіжних, громадських та релігійних організацій в національному вихованні молоді української діаспори в Канаді, яке забезпечило виховання в молодих українців канадського походження любові до українського народу, їх історичної батьківщини, рідної мови, традицій і обрядів рідного народу.

Ключові слова: імміграція, еміграція, національне виховання, українська діаспора в Канаді, виховні традиції, збереження етнічної самобутності, формування національної самосвідомості, етнокультурна спадщина, освітньо-виховна діяльність.

АННОТАЦІЯ

Михайленко Т.В. „Национальное воспитание молодежи украинской диаспоры в Канаде (конец ХІХ-ХХ ст.)”. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01. - „Общая педагогика и история педагогики”. - Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка, 2008.

В диссертационном исследовании осуществлен теоретический анализ исторически обусловленной системы национального воспитания молодежи украинской диаспоры в Канаде (конец XIX-XX ст.)

В работе раскрываются предпосылки возникновения национального воспитания украинской молодежи в Канаде; проанализированы цель, содержание, формы и методы национального воспитания молодежи украинской диаспоры в Канаде (конец XIX-XX ст.); определены особенности разных составных национального воспитания молодежи как главных факторов сохранения национального сознания молодежи украинской диаспоры в Канаде; произведен целостный анализ особенностей семейного национального воспитания молодежи украинской диаспоры в Канаде, выявлена его этнонациональная направленность в семьях украинской диаспоры с учетом особенностей культуры, традиций и обычаев украинского народа; охарактеризована роль и значение образовательных дошкольных, школьных, внешкольных учреждений, молодежных, общественных и религиозных организаций в реализации идей национального воспитания молодежи украинской диаспоры в жизни многовекторного канадского общества.

В диссертации дана характеристика четырем волнам украинской эмиграции в Канаду, которая составила основу для формирования украинской этнической группы в Канаде, а также их влияние на становление национального воспитания канадских украинцев.

Анализ исторической литературы, периодических изданий и других источников свидетельствует о том, что украинская диаспора в Канаде является важным центром украинской национальной культуры в мире. Украинская этническая группа в Канаде сохранила свою национальную культуру, язык, традиции, обычаи и обряды своего народа, она стала неотъемлемой частью культурной мозаики Канады.

Раскрыта важная роль украинского языка в сохранении исторической памяти представителей украинской диаспоры, особенностей национального воспитания украинской молодежи, у формировании их национального самосознания и этнонациональной ориентации.

В ходе исследования определена этнонациональная направленность семейного воспитания канадских украинцев, целью которого является воспитание всесторонне развитой личности, с активной и национально ориентированной гражданской позицией, привитие любви и уважения к родителям, родным людям, представителям других этнических групп, раскрытие духовного и творческого потенциала детей и молодежи, формирование мировоззренческой позиции и вероисповедания, создание украиноязычной среды, воспитание средствами украинского фольклора (песня, сказка, игра и др.), проведение украинских религиозных и национальных праздников, сохранение истории семьи в форме генеалогического дерева,

фотоальбомов, дневников и др. Семья в условиях эмиграции является самым важным звеном в процессе воспитания детей и молодежи с учетом сохранения языка, культуры и традиций, духовных и моральных ценностей украинского народа. Семейное воспитание подрастающих поколений канадских украинцев обеспечивает формирование их национального самосознания, патриотических чувств и гражданской зрелости, что обеспечивает им возможность занять достойное положение в современном канадском обществе.

Определяющим фактором обеспечения жизнедеятельности украинской диаспоры в Канаде является возникновение и становление системы украинских детских садов, школ, курсов, институтов. В работе описаны основные направления, содержание и формы воспитательной работы, охарактеризованы основные типы учебных заведений, их концепции воспитания. Главными тенденциями развития системы образования для детей и молодежи представителей украинской диаспоры в Канаде являются качественные улучшения в системе образования; усиление его национально-воспитательной направленности; расширение системы воспитательно-образовательных учреждений; внедрение разнообразных организационных форм учебно-воспитательной деятельности; повышение активности общественных организаций в разрешении вопросов развития системы украинских школ. Дальнейшее развитие системы образования на украинском языке для детей и молодежи украинской диаспоры в Канаде является гарантией для сохранения их этнокультурного наследия.

В диссертации, рассматривая роль и значение деятельности молодежных, общественных и религиозных организаций как одного из самых эффективных путей внедрения идей национального воспитания украинской молодежи в жизнь канадского общества, проанализированы различные формы и методы проведения ими воспитательной работы, которые включают в себя открытие курсов украиноведения, детских и юношеских лагерей отдыха, проведение конкурсов украинского языка и страноведческих дисциплин среди детей и молодежи, организацию концертов и спектаклей с участием детских и молодежных ансамблей, танцевальных коллективов, хоров, создание творческих клубов, выпуск стенных газет и др. Все перечисленные выше формы и методы воспитательной работы имеют этнонациональную направленность, популяризируют идеи сохранения самобытности украинского народа, формируют национальное самосознание в молодежи канадских украинцев.

Концепция национального воспитания украинцев в канадском обществе на современном этапе развития предполагает формирование активной гражданской позиции и политической зрелости, высокой духовной культуры, готовности к совместной деятельности с представителями разных этнических групп, что, в свою очередь, подразумевает сохранение украинского национального самосознания среди молодых представителей диаспоры.

Ключевые слова: иммиграция, эмиграция, национальное воспитание, украинская диаспора, традиции воспитания, сохранение этнической самобытности, формирование национального самосознания, этнокультурное наследие, учебно-воспитательная деятельность.

RESUME

Mikhailenko T.V. The national upbringing of the Ukrainian Diaspora's youth in Canada (the end of XIX-XX c). - Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies, Speciality 13.00.01 - „The General Pedagogics and History of Pedagogics". - Kiev national university named by Taras Shevchenko, 2008.

The thesis deals with the theoretical analysis of the historically conditioned system of the national upbringing of the Ukrainians in Canadian society (the end of XIX-XX a); researched the main idea, forms and methods of the national upbringing of the young representatives of Ukrainian diaspora in Canada during the studied period; found out the specific features of different components of the national upbringing as the main factors of preserving the national consciousness of Ukrainian youngsters who live in Canada; made the entire analysis of the specialities of national upbringing in the families of Ukrainian emigrants in Canada; learnt the role and the importance of social, religious organizations and organizations for young people for the national upbringing of the Ukrainian youth in Canada that guaranteed the love and pride to the Ukrainian people, their historic motherland, native language, traditions and customs of the ethnic Ukrainian people.

Key words: immigration, emigration, national upbringing, the Ukrainian Diaspora in Canada, traditions of upbringing, preserving of the ethnic originality, formation of the national self-consciousness, ethnic and cultural heritage, the activity of teaching and upbringing.

Підписано до друку 01.02.2008р.
Тираж 100 прим.
Надруковано ТОВ «Олександріна»
м. Київ, вул. Антоновича, 180
тел. (044) 521-00-74.